

CONSIDERAȚII PRIVIND POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI (1918—1940)

VALERIU FLORIN DOBRINESCU

Marea Unire din anul 1918, încununare a luptei seculare de unitate a poporului nostru, a marcat un moment de cotitură în politica externă a României.

Hotărârile de Unire din anul 1918 și-au găsit confirmarea și recunoașterea pe plan internațional în cadrul Conferinței de la Paris din anii 1919—1920. Forumul Păcii nu a fost în situația de a rea un stat român întregit, deoarece aceasta era deja opera poporului nostru. Conferința din capitala Franței nu a făcut altceva decât să dea consacrare juridică noului statut teritorial și politic, prin recunoașterea principiului autodeterminării naționale.

În timpul lucrărilor de la Paris, Statele Unite, Anglia, Franța și Italia au redus Conferința la un Consiliu Suprem al Marilor Puteri care și-a asumat astfel toate drepturile și, în consecință, toate responsabilitățile¹. Conform hotărârii arbitrare a aceluiași mari puteri, fiecare stat semnifica înaintea Conferinței cât reprezenta puterea sa militară.

Delegației României i s-au adus nedreptăți și jigniri², țara noastră fiind inclusă într-o categorie discriminatorie de „state cu interese limitate“, practică împotriva căreia I.I.C. Brătianu avea să-și exprime, în repetate rânduri, nemulțumirea³. Primul ministru român atrăgea atenția Conferinței că s-a adresat un cuvânt greșit pentru țările mici „state cu interese limitate“. Statele mici, aprecia omul politic român, „nu au interese limitate, dar influențele lor sînt limitate“⁴.

Prezentînd revendicările României, I. I. C. Brătianu a subliniat că vorbește „în numele dreptului la unitate națională al României“⁵, el arătîndu-se surprins că prevederile Tratatului din 4 august 1916 nu erau respectate⁶. Șeful delegației române a explicat noțiunile păcii de la Buftea-București și a cerut pentru țara noastră frontiere care să-i asigure libertatea existenței ei administrative, politice și economice, pre-

1 Biblioteca Academiei R.S.R., Arh. I.I.C. Brătianu, II, Varia 7.

2 *Ibidem*, Arh. N. DOCAN, III Msse 10, f. 5.

3 Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond 71, E 2, Conf. Păcii, vol. 57, f. 180.

4 PAUL MANTOUX, *Les Délibérations du Conseil des Quatres (24 mars — 28 juin 1919)*, Paris, E.C.N.R.S., 1955, vol. II, p. 315, 190.

5 A.M.A.E., Fond 71, E 2, Conf. Păcii, vol. 222, T., Paris, 31 ian. 1919, f. 82-83.

6 *Ibidem*.

cum și dezvoltarea în „sensul conștiinței naționale“⁷. După ce a arătat că noile provincii istorice, care se uneau cu țara, în integritatea lor, nu pot fi puse în discuție fără a atenta la „condițiile esențiale ale dezvoltării noastre“⁸, I. I. C. Brătianu a acuzat Marile Puteri că fac compromisuri „în detrimentul micilor state“⁹, ceea ce pune în pericol viitorul de securitate națională al acestora.

Prin semnarea Tratatului de la Versailles cu Germania au fost nesocotite interesele noastre, în special în problema reparațiilor, ceea ce a atras via nemulțumire a delegației României¹⁰. Acest lucru arăta că probleme importante pentru micile state erau decise de către Marile Puteri pe o bază, considerată de unul din experții delegației britanice, „în întregime empirică și inexplicabilă“¹¹. Rezultatul a fost concretizat într-un demers comun al micilor state „cu interese particulare“ prin care se cerea ca stipulațiile Tratatelor cu Austria, Ungaria, Bulgaria și Turcia să nu mai fie stabilite fără participarea lor¹². Răspunsul „vag și dilatoriu“¹³ al Conferinței a dus la alcătuirea unei noi note de protest a micilor state care însă nu a mai fost adresată deoarece unele delegații, temându-se a nemulțumi Marile Puteri, au refuzat să adere integral la conținutul documentului. Cu acel prilej, I. I. C. Brătianu a demonstrat conducătorilor de delegații ai micilor state că esențială era *apărarea suveranității naționale a fiecărui stat*¹⁴.

Situația creată țărilor mici la Conferința de Pace era caracterizată de I. I. C. Brătianu „din ce în ce mai monstruoasă“¹⁵, ședințele la care participau acestea fiind „revoltătoare“ și, de multe ori, „dramatice“¹⁵. Această situație a ieșit în evidență mai ales la discuțiile privind încheierea Tratatului de Pace cu Austria, prilej cu care delegația noastră a făcut propuneri privind modificarea unor articole¹⁶. După ce a arătat că „România acordă tuturor minorităților de limbă, rasă și religie, care locuiesc în interiorul noilor frontiere drepturi egale cu acelea care aparțin altor cetățeni români“¹⁷, șeful delegației noastre a respins un control al micilor state de către Marile Puteri deoarece, afirma el, „sfaturile înscrise în tratate, sub formă de angajamente precise de la guvern la guvern“¹⁸ nu au un caracter amical.

Cu toate că observațiile României erau mai mult decât justificate, Conferința nu a ținut cont de ele, țara noastră figurînd în Tratat numai pentru a-și vedea „impuse condiții care îi jigneau independența politică

7 *Ibidem*, f. 89.

8 *Ibidem*, f. 138-146; *Documents on British Foreign Policy, 1919-1939*, First Series, vol. I, 1919, London, 1947, p. 7-11.

9 A.M.A.E., Fond 71, E 2, Conf. Păcii, vol. 222, f. 133-134.

10 *Ibidem*, f. 152-153; T., Paris, 14 mai 1919, I. I. C. Brătianu către M. Pherekyde.

11 H. NICOLSON, *Quand on faisait la Paix*, Paris, Plon, 1936, p. 46.

12 A.M.A.E., Fond 71, E 2, Conf. Păcii, vol. 222, T. Paris, 29 mai 1919, p. 167.

13 *Ibidem*, f. 167.

14 *Ibidem*.

15 *Ibidem*, f. 149, T., 2 mai 1919, I. I. C. Brătianu către M. Pherekyde.

16 *Ibidem*, vol. 57, f. 67.

17 *Ibidem*.

18 *Ibidem* f. 68.

și îi compromiteau grav libertatea economică”¹⁹. Convingerea lui I. I. C. Brătianu era că în nici-un fel nu putem primi asemenea condiții „deoarece am moștenit o țară independentă și pentru a-i întinde granițele nu-i putem jertfi neatîrnarea”²⁰. Primul ministru român avea în vedere, în argumentarea sa, și sarcinile financiare ale Tratatului cu Austria, care depășeau puterea de rezistență financiară și economică a țării noastre²¹. De asemenea, se considera, că clauza minorităților din Tratatul cu Austria era contrară drepturilor suverane ale României, ea fiind apreciată de conducătorul țării noastre „ne necesară, cît timp toate drepturile civile au fost garantate tuturor cetățenilor”²².

Din aceste motive, țara noastră s-a crezut îndreptățită să ceară modificarea acelor clauze care erau incompatibile cu demnitatea, neatîrnarea și interesele politice și economice ale României, arătînd, în repetate rînduri, că *drepturile sale sînt nesocotite, iar enormele sacrificii puse sub tăcere*”²³, România a semnat, totuși, la 9 decembrie 1919, Tratatul cu Austria, cînd atmosfera se schimbase datorită luptei comune a statelor mici și mijlocii care izbutiseră să influențeze, într-o anumită măsură, deciziile Consiliului celor Patru. Oricum se izbutise să se înlătore preambulul ca și articolele 10 și 11 din Tratatul minorităților, ceea ce pentru România și Regatul Sirbo-Croato-Slovac constituia un cîștig.

La Conferința de Pace problema petrolului românesc a fost una din cauzele care a reușit să încordeze raporturile țării noastre cu Marile Puteri²⁴. Factori multipli și stringenți au impus, încă din anii 1919—1920, abordarea de către statul român a unui *program național* în materie de politică petrolieră, aceasta exprimînd interesele burgheziei autohtone și răspunzînd și *unor comandamente superioare ale României*²⁵. La Paris, în problema petrolului a precumpănit punctul de vedere al lui I. I. C. Brătianu, care a fost constrîns să inițieze, în culise, negocieri²⁶, în legătură cu această problemă, îndeosebi cu reprezentanții Angliei și Franței. Aceștia urmăreau două obiective: primul, lichidarea societăților petrolifere exinamice²⁷, care trebuia să constituie un prilej de a-și consolida pozițiile în industria petroliferă românească; al doilea, avea în vedere darea în exploatare a întinselor și bogatelor terenuri petrolifere²⁸. În ce privește prima problemă, guvernul liberal nu s-a arătat

19 *Ibidem*, vol. 222, f. 182-183, T., Paris, 2 iunie 1919, I. I. C. Brătianu către M. Pherekyde.

20 *Ibidem*.

21 *Ibidem*, f. 203.

22 D.B.F.P., First Series, vol. VI, D. 11, 4 iulie 1919, Rattigan către Curzon, p. 20-21.

23 Bibl. Acad. R.S.R., Arh. Gh. Kirileanu, Palat, XXXII, varia 2, f. 15-20.

24 A.M.A.E., Fond 71, Conf. Păcii, vol. 58, p. 227.

25 Vezi, pe larg, Gh. Buzatu, *Problema petrolului românesc la Conferința Păcii de la Paris din 1919*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, VII, 1970.

26 A.M.A.E., Fond 71, E 2, Conf. Păcii, vol. 181, p. 123, T. Paris, 21 martie 1919, semnată I. I. C. Brătianu.

27 *Ibidem*, vol. 58, p. 67; D.B.F.P., First Series, vol. IV, p. 1111, 1114, 1117.

28 Arhiva Ministerului Apărării Naționale, Marele Cartter General, dosar 116/1916, f. 28, 83; Bibl. Acad., St. Georges, Arh. V. Antonescu, PCLXXIV, 6-156, de la Paris, semnată V. Antonescu.

ostil soluționării pe cale amiabilă, dar a fost mai greu de convins în cea de a doua chestiune²⁹. Neacceptarea de către România a clauzelor referitoare la petrol a determinat *atitudinea mai puțin binevoitoare la Conferință* a Marilor Puteri față de țara noastră.

Aprobând poziția delegației noastre la Conferința de Pace, Adunarea Deputaților, în ședința din decembrie 1919, arăta: „Noi, ca orice stat independent, nu putem să primim în relațiile dintre stat și cetățenii săi controlul vreunui alt stat. Nu poate să-l primească România pentru că nu există în concepțiunea noastră, în ce privește independența „state mari și state mici“ iar noi înțelegem să avem la noi, relativ la legile interne și la relațiunile statului nostru cu cetățenii săi în interiorul său, tot atita libertate și independență ca orice altă mare putere“³¹. Într-adevăr, la Paris, I. I. C. Brătianu a reușit să demonstreze că România nu mai putea să rămână subiect permanent de mașinațiune a Marilor Puteri care încercau să o folosească ca pe un pion. „Primul ministru român, scrie istoricul american S. D. Spector, a răsturnat conceptul stabilit cum că țările europene mai mici ar dori un control marginal asupra propriului lor destin“³².

În timpul lucrărilor Conferinței, delegații României s-au pronunțat *pentru principiul egalității statelor mari și mici și respectarea independenței și suveranității naționale a fiecăruia dintre ele*. Ei au respins categoric încercările de șantaj³³ făcute de reprezentanții Marilor Puteri pe care le-au considerat ca incompatibile cu demnitatea, neatîrnarea și interesele României, atitudinea lor avînd în vedere, în primul rînd, comandamentele superioare ale țării care se chemau atunci și se numesc și astăzi: *Integritate teritorială, Independență, Neamestec în treburile interne, Egalitate în fața legilor internaționale*.

Tratatele de Pace generală au consfințit principiul de dreptate și de libertate în numele căruia România luase armele, în 1916, alături de Marii Aliați. Într-adevăr, o serie de texte din Tratatele de Pace consacrau întregirea României, precum articolul 292 din Tratatul de la Versailles, articolele 59, 61, 89 din Tratatul de la Trianon, articolele 29, 59 din Tratatul de la Neuilly sur Seine și Procolul de la Paris, din 28 octombrie 1920, încheiat între Principalele Puteri Aliate și țara noastră.

Marea Românie se prezenta ca un stat ce constituia *un exemplu clasic de aplicare a principiului naționalităților*. Frontierele României au fost fixate după criteriul *etnografic* și nu conform vechilor hotare istorice³⁴. Considerațiuni de ordin economic sau strategic au venit în

29 Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 241.

30 A.M.A.E., Fond 71, E 2, Conf. Păcii, vol. 181, p. 169.

31 M. Mușat, *Marea Unire din 1918 și confirmarea ei pe plan internațional*, în „Anale de istorie“, 1/1977, p. 157.

32 Sherman D. Spector, *Rumania at the Paris Peace Conference. A Study of the diplomacy of Ioan I. C. Brătianu*, New York, 1962, p. 235.

33 A.M.A.E., Fond 71, E 2, vol. 224, p. 260 și vol. 58, p. 294.

34 G. Sofronie, *Principiul naționalităților în Tratatul de Pace din 1919—1920* București, Ed. „Universul“, 1936, p. 196-197.

combinație, câteodată, spre a da o cât mai rațională și viabilă fizionomie noilor frontiere. Aceste principii au imprimat caracterul de *intangibilitate frontierelor Statului Român*.

Pe granițele consfințite de autoritatea internațională, la Conferința de Pace, s-au făcut, mai târziu, mici îndreptări, convenite, pe cale voluntară, cu vecinii și aliații noștri din Mica Înțelegere (Cehoslovacia, Iugoslavia), cu Polonia pentru o delimitare mai potrivită cu realitățile etnice, cu nevoile economice locale, cu căile de comunicație sau pentru salvarea unor proprietăți particulare tăiate de linia fruntariilor³⁵. Noua conformație teritorială a României corespundea regulilor geografice și comandamentelor istorice decurgând din firea și dezvoltarea neamului românesc.

Tratatele încheiate de țara noastră în primii ani postbelici — Mica Înțelegere³⁶, alianța cu Polonia, cu Italia³⁷ și Franța³⁸ — au avut în vedere, în primul rând, apărarea și consolidarea prevederilor stabilite la Paris în anii 1919—1920.

În anii 1919—1940 contribuția României la dezvoltarea pașnică a raporturilor internaționale a fost substanțială³⁹. În acest context, crearea Micii Înțelegeri, în anii 1919—1921, a fost o consecință a primului război mondial și a dorinței popoarelor din Europa centrală și dunăreană de a întări statele naționale și unitare. Această alianță s-a născut și din necesitatea, pentru cele trei state membre, de a menține integritatea statutului politic și teritorial stabilit la Paris, căci România, Regatul Sirbo-Croato-Slovac, ca și Cehoslovacia, au recunoscut destul de repede ca insuficiente garanțiile stipulate prin Tratatul de Pace.

Politica externă a României a fost determinată de poziția geografică și a avut ca scop esențial *menținerea și consolidarea independenței naționale, a stut-quo-ului teritorial*, obiective legate indisolubil de realizarea unui climat de pace și colaborare internațională. Situația geografică a României a provocat întotdeauna poporului nostru mari dificultăți politice, evenimentele petrecute în anul 1940 fiind o ultimă fază de dezagregare a unității naționale a țării⁴⁰.

România s-a pronunțat constant pentru realizarea securității colective, pentru pace⁴¹ și colaborare internațională, pe baza strictei respectări a principiului dreptului internațional. „Vrem pacea, preciza N. Titulescu într-o declarație făcută presei. *Pentru aceasta ne trebuiesc alianțe și amiciții cu toate popoarele fără deosebire... Eu vreau ca România să trăiască. Și va trăi, căci, acțiunea ei nu consistă în a substitui o ostilitate*

35 N. Dașcovici, *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, Iași, Terek, 1936, p. XVI.

36 Vezi: E. Campus, *Mica Înțelegere*, București, Ed. Științifică, 1968; N. Iordache, *La Petite Entente et l'Europe*, Genève, 1977; Czer Carmi, *La Grande Bretagne et la Petite Entente*, Haifa, 1972.

37 A.M.A.N., Secția a III-a Operații, dosar f. n., P. 1270, f. 7-9.

38 *Ibidem*, dosar f. n., P. 1240, f. 42-44.

39 G. Sofronie, *La position internationale de la Roumanie. Etude juridique et diplomatique de ses engagements internationaux*, Bucarest, 1938, p. 8.

40 Arhivele Statului București, Fond Casa Regală — Mihai I, dosar 22, 1945, f. 2.

41 N. Titulescu, *Discursuri*, București, Ed. Științifică, 1967, p. 407.

unei alte ostilități, ci în a suprapune o prietenie peste altă prietenie" (s. ns.)⁴².

Politica externă a României s-a orientat spre înțelegeri⁴³ care să asigure menținerea statu-quo-ului teritorial postbelic. În acest sens, diplomația română a acționat pe linia dezvoltării raporturilor cu Marile Puteri⁴⁴ aliate din vremea războiului, realizării unor relații de colaborare, pe multiple planuri, cu statele constituite semn desăvârșite în 1918, cu toate țările, inclusiv cu cele foste inamice, stabilirii unor relații de bună vecinătate cu țările din jur.

Dominantă în activitatea diplomației noastre a fost intuirea marilor interese permanente ale poporului român, a principalelor direcții de dezvoltare a relațiilor internaționale în secolul XX, ceea ce a asigurat principiilor sale un loc important în istoria diplomației europene, dar și o certă valoare practică actuală.

Urmărind activitatea diplomației noastre dintre anii 1919 și 1940 desprindem *concepția sa umanistă asupra raporturilor interstate*. România s-a pronunțat, de nenumărate ori, pentru eliminarea mijloacelor de constrângere în raporturile internaționale: forța armată, presiunile economice și politice și a militat constant pentru relații pașnice și constructive între state.

În concepția românească pacea durabilă era organic legată de respectul suveranității de stat, a independenței naționale, de egalitatea în drepturi a tuturor țărilor mari și mici. „Noi vrem, sublinia Titulescu, prietenia tuturor marilor puteri fără deosebire: a Franței, a Marii Britanii, a Italiei, a Germaniei, a U.R.S.S. Sintem gata să dăm tuturor acestor puteri dovezile concrete ale sincerei noastre dorințe de a trăi cu ele în pace și prietenie. Dar, în schimb, nu vom renunța niciodată în favoarea niciuneia și nici chiar în favoarea tuturor Marilor Puteri, împreună, la principiul egalității statelor, adică la dreptul suveran de a dispune fiecare de soarta noastră (s. ns.)⁴⁵. Ideile acestea izvorau din simțul de demnitate al poporului român, din conștiința făurită în lunga și frământata lui istorie, că este stăpîn pe trecutul, prezentul și viitorul său, din convingerea că relațiile dintre state nu se pot stabili decît pe bază de stimă și respect reciproc.

România a dovedit un interes constant pentru respectarea Tratatelor de Pace din care dorea să facă o datorie a tuturor statelor europene⁴⁶. Acționînd în felul acesta, diplomația română a triumfat la Lausanne⁴⁷, unde punctul său de vedere a fost recunoscut ca just și înscris în Tratat, contribuind astfel la întronarea unei păci trainice în Orientul Europei.

42 „Universul“ din 10 iulie 1936.

43 E. Campus, *The Little Entente and the Balkan Alliance*, București, Ed. Academiei, 1978.

44 A.M.A.E., Fond 71, Angia, vol. 39, 1920—1937, Relații cu România, f. 10-28.

45 N. Titulescu, *Discursuri...*, p. 501-502.

46 B.C.S., St. Georges, Arh. V. Antonescu, CVIII, 5-20, T. 264, 22 noiembrie 1923, I. Gh. Duca către V. Antonescu.

47 Arh. St. București, Fond Casa Regală — Ferdinand I, dosar 14, 1923, f. 4; Bibl. Acod., Msse, Arh. George și I. Gh. Duca, I Msse 1, Note I. Gh. Duca, Lausanne.

Țara noastră, urmărea „consolidarea unității naționale înăuntru și înafară”⁴⁸, prin menținerea tratatelor existente, s-a pronunțat pentru rezolvarea pe calea tratativelor a diferendelor internaționale. Sub conducerea lui I. Gh. Duca, la a 5-a Adunare a Ligii Națiunilor, care a avut loc între 1 septembrie și 2 octombrie 1924, s-a elaborat *Protocolul pentru reglementarea pașnică a diferendelor internaționale*⁴⁹, considerat cea mai importantă acțiune a comunității statelor din acel an.

Diplomația română era circumspectă atunci când se încheiau unele „pacte în favoarea păcii” și își arăta îngrijorarea în legătură cu modul cum tratau marile puteri cele mai grave probleme externe, considerând că, cu formula „război contra războiului”⁵⁰ nu se pot rezolva chestiuni așa de grave.

Aprobarea Pactului Briand-Kellog și adeziunea la Protocolul de la Moscova, din februarie 1929, au fost apreciate de România ca evenimente de mare importanță în lupta pentru menținerea păcii⁵¹. România sprijinea orice inițiativă menită să consolideze pacea. Răspunzând la proiectul Briand de federalizare a statelor, guvernul român se arăta favorabil unei asemenea acțiuni care, după părerea sa, trebuia să se bazeze pe „respectarea tratatelor, a integrității teritoriale, a independenței, suveranității și egalității lor” (s. ns.)⁵².

Diplomația română nu s-a lăsat antrenată în acțiuni care să-i lezeze raporturile cu vecinii. Față de Uniunea Sovietică, România a adoptat o politică de bună vecinătate, de neintervenție în afacerile interne ale acesteia, pe baza respectării principiului integrității teritoriale. Diplomația română, care pînă în anul 1934 a avut mai multe contacte⁵³ ce urmăreau normalizarea raporturilor cu marele vecin de la răsărit, nu a acceptat niciodată teza sovietică după care ar fi existat un litigiu teritorial între cele două state⁵⁴. Și față de celelalte state vecine România a adoptat o politică pașnică, de bună vecinătate.

Politica externă activă promovată de România în primul deceniu postbelic a fost mult apreciată de cercurile diplomatice europene. Alegerea lui N. Titulescu ca președinte a două sesiuni ordinare ale Adunării Generale a Ligii Națiunilor, eveniment unic în istoria acestei organizații, a fost un omagiu adus de țările lumii României pentru eforturile sale neîncetate la organizarea și menținerea păcii pe continent și în lume.

Activitatea internațională a României a fost conformă cu principiile Pactului Societății Națiunilor, țara noastră considerîndu-se aliata tuturor statelor membre ale acestei organizații. În Liga Națiunilor⁵⁴, România

48 B.C.S., St. Georges, Arh. M. Mitileneu, dosar 1/CIII.

49 *Resumé Mensuel des Travaux de la Société des Nations*, Genève, vol. IV, nr. 9, sept. 1924, p. 169

50 V. Moisuc, Gh. Zaharia, *Politica externă a României de respectare a dreptului internațional, a existenței independente și suverane a popoarelor*, în „Anale de istorie”, 2/1977, p. 82.

51 Arh. St. București, Fond Casa Regală — Carol II, dosar 102/1930, p. 3.

52 A.M.A.E., Fond 71, U.R.S.S., vol. 96, 1942—1944, f. 16-20.

53 Arh. St. București, Fond Casa Regală — Carol II, personal, dosar 158/1932, p. 2.

54 P. Bărbulescu, *România la Societatea Națiunilor (1929—1939)*, București, Ed politică, 1975.

a văzut o garanție a integrității teritoriale și suveranității naționale a statelor, un organism politic capabil să instituționalizeze normele de drept internațional, care să le apere de amenințarea cu forța. De aici, interesul purtat pentru eficacitatea articolelor 10, 12 și 16 din Statutul Ligii Națiunilor, care garantau, în genere, securitatea.

Toate alianțele la care România a aderat s-au făcut în cadrul și în spiritul Pactului Societății Națiunilor. România a fost singura țară din lume care a avut la Geneva, pe lângă Societatea Națiunilor, o legăție cu personal diplomatic complet, condusă de un ministru plenipotențiar rezident, pe câtă vreme celelalte delegații, inclusiv Marile Puteri, aveau doar delegații permanente. Acest lucru se datora faptului că țara noastră a considerat Liga Națiunilor unul din mijloacele principale, care-i ofereau posibilitatea de a-și face auzit glasul propriu în vederea apărării intereselor sale naționale și de a participa la opera de organizare a păcii. Istoria activității Ligii Națiunilor a fost aceea a luptei dintre statele și mijlocii, pe de o parte, ce doreau întronarea în relațiile interstatale a unor norme și principii bazate pe *forța dreptului* și Marile Puteri, care nu erau dispuse să renunțe la politica de dictat și nu vedeau cu ochi buni afirmarea noilor state în arena vieții diplomatice internaționale. Urmărind respectarea și fortificarea Pactului, România a luat inițiativa care vizau atenuarea contradicțiilor dintre statele membre și colaborarea loială a acestora. La Geneva, diplomația română s-a dovedit a fi printre cele mai întreprinzătoare, propunerile ei, *raționale și rezonabile, fiind menite să creeze o egalitate deplină între statele lumii indiferent de mărimea și forța lor economică și militară.*

Pornind de la ideea indivizibilității păcii, concepția românească despre securitatea internațională avea în vedere securitatea regională ca parte integrantă a securității colective. Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, alianțe defensive antirevizioniste, au reprezentat instrumente ale acestei politici și au fost subordonate dezideratului securității generale. Concepute și ca un mijloc de întărire a tinerelor state naționale și unitare din zonă, într-o situație internațională precară, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică s-au afirmat în toată existența lor ca factori activi de promovare a păcii și securității.

România a depus eforturi pentru impunerea principiilor dreptului internațional în cadrul discuțiilor pentru dezarmare. Pentru țara noastră, doctrina Societății Națiunilor în materie de dezarmare stabilea o legătură indisolubilă, *o interdependență între dezarmare și securitate*⁵⁵.

România a participat activ la acțiuni menite să apere statu-quo-ul postbelic, pacea și securitatea colectivă în Europa. În numele poporului român, N. Titulescu⁵⁶ și alți diplomați au făcut să se audă protutindeni ideile avansate promovate de România în viața internațională⁵⁷. *Activitatea diplomatică a României reprezenta susținerea constantă a princi-*

55 *Resumé...*, vol. X, nr. 12, decembrie 1930, p. 402.

56 I. M. Oprea, N. Titulescu, București, Ed. Științifică, 1966.

57 Gh. Matei, *La Roumanie et les problèmes du désarmement (1919—1934)*, Bucarest, 1970, p. 59-78.

piului național, dreptul la existență egală a țărilor mici și mijlocii cu Marile Puteri, iar pe de altă parte, a principiului colaborării internaționale, care, în esență, trebuia să constituie cadrul general de garanție a „egalității suverane”⁵⁸.

Diplomația română a căutat să consolideze, după 1933, legăturile cu Marile Puteri⁵⁹ și cu statele vecine, văzînd în colaborarea țărilor din sud-estul Europei unul din mijloacele stăvilirii expansiunii Reichului. În perioada sancțiunilor împotriva Italiei politica României s-a identificat cu aceea a Angliei. Neînțelegerile anglo-franceze de la Geneva și eșecul Societății Națiunilor au avut un efect imediat asupra securității Franței, inclusiv a țărilor aliate ei. Atitudinea Angliei și a Franței față de politica de revizuire a tratatelor de pace promovată de Germania a fost o grea lovitură pentru securitatea colectivă. Înlocuirea, în august 1936, a lui N. Titulescu de la conducerea Ministerului de Externe al României ne apare și ca o consecință a eșecurilor⁶⁰ suferite de Anglia și Franța în politica internațională.

Politica externă a micilor state, între care și România, a început, îndeosebi după 1937, să primească numeroase lovituri din partea puterilor fasciste.

Cu demnitate, curaj și hotărîre, diplomația României a acționat în timpul crizei internaționale din primăvara și toamna anului 1938. Imediat după Anschluss, unul din factorii răspunzători ai politicii noastre externe scria că România trebuie să facă „politică nu sentimentalism”. Nu putem fi nici cu rușii, nici cu germanii”. Atitudinea noastră, sublinia Armand Călinescu, trebuie să fie „netă, demnă, independentă” (s. ns.)⁶¹.

Începînd de la primele amenințări hitleriste față de Cehoslovacia, România se declară gata să-și îndeplinească angajamentele față de aliatul ei, să-l sprijine fără rezerve, deși împrejurările erau grele și nu fără riscuri. Conducătorii români au insistat ca Marile Puteri, mai ales Anglia, să ia o atitudine fermă⁶² în problema cehoslovacă, soarta acestei țări fiind de un interes vital pentru noi, ceea ce ar fi fost, evident, și în favoarea menținerii păcii pe continent. Eforturile meritorii, îndeosebi politice și diplomatice, făcute de România pentru a-și salva aliatul nu au reușit. România a respins categoric dezmembrarea în continuare a Cehoslovaciei, prin oferta Beck de a ocupa Ucraina Subcarpatică⁶³, considerînd această acțiune „profund imorală și nepolitică”⁶⁴.

După München, micile state au devenit extrem de prudente, politica lor externă fiind determinată de evenimente⁶⁵. Era imposibil ca micile

58 *Reprezentatele diplomatice ale României, 1911—1939*, vol. II, București, Ed. Politică, 1971, p. 8.

59 A.I.S.I.S.P., dosar 1 019, fond 3.

60 A.M.A.E., Fond 71, Anglia, Relații cu România, vol. 39, 1920—1930, f. 8.

61 A.I.S.I.S.P., Fond 3, dosar 65, f. 503-504, însemnare a lui Armand Călinescu din 24 mai 1938.

62 *Document diplomatiques Français, 1932—1939*, 2—Serie, 21 mars—9 juin 1938, tom IX, Paris, 1974, p. 509-514, 517-519, 844, 951-854.

63 A.M.A.N., M. St. Mj., Secția a II-a Informații, dosar f. n., P. 1601, 1946, f. 26.

64 A.M.A.E., Fond 71, Anglia, vol. 40, 1938—1939, f. 117-121.

65 Gr. Gafencu, *Derniers jours de l'Europe. Un voyage diplomatique en 1939*, Paris, Eglhoff, 1946, p. 35, 237.

țări să participe deschis la „ofensiva păcii“ înainte ca un acord precis între Marile Puteri să se fi realizat. Astfel, politica foarte prudentă a Angliei și a Franței față de Germania făcuse posibil Anschlussul, la care diplomațiile celor două state reacționaseră verbal, și, apoi, în septembrie 1938, anexarea unei părți a Cehoslovaciei la Reich, cu consimțământul, pînă la un anumit punct, al acelorași Mari Puteri.

Odată cu ocuparea Cehoslovaciei, la 15 martie 1939, orice posibilitate de înțelegere anglo-germană a dispărut. În acest context, corelat și cu acțiunea lui V. V. Țilea la Londra⁶⁶, s-a produs o *întorsătură* în politica externă britanică, consemnîndu-se „decesul“ conciliatorismului anglo-german.

De această dată, Marea Britanie a luat măsuri privind asigurarea unor obiective, pînă atunci aparținînd politicii franceze. Acțiunea sa se lega cu sugestia lansată de guvernul român ce se referea la acordarea unei *declarații unilaterale de sprijinire a independenței și integrității teritoriale a țării noastre*⁶⁷. Diplomația română opina că puterile occidentale vor afirma, în termeni preciși, că nu vor permite schimbări de frontieră și vor sprijini orice stat care își apără independența⁶⁸. Așa s-a ajuns la formula garanțiilor anglo-franceze din aprilie 1939. Guvernul român, acceptînd propunerea de garantare, ținea să atragă atenția că „printre agresori pot fi, în primul rînd, unele state vecine“ și își exprima dorința ca oferirea sprijinului celor două mari puteri să se facă în termeni care să nu vizeze *pe nimeni*⁶⁹.

La începutul verii anului 1939 România, cu toate că dusesese o politică externă de realități ce avea în vedere, în primul rînd, apărarea integrității sale teritoriale, se afla într-o situație internațională critică. Cu toate că acțiunile externe ale țării noastre au fost handicapate de politica marilor puteri, România a continuat să condamne orice acțiune de revizuire a tratatelor, încercînd, în condiții internaționale vitrege, să-și ajute aliații. Poporul și autoritățile române au acordat un sprijin substanțial, moral și material, națiunii poloneze⁷⁰ care trăia o adevărată dramă națională.

După 1 septembrie 1939 România a căutat să obțină precizări în legătură cu conținutul garanțiilor, deoarece, în concepția sa ele se refereau, în primul rînd, *la toți vecinii noștri*, pe cînd în cea franco-engleză ele vizau îndeosebi un atac german⁷¹. În cele din urmă, în decembrie 1939, Foreign Office-ul a condiționat funcționarea garanției față de vecini de doi factori: 1. hotărîrea Turciei de a deschide strîm-

66 Gh. Buzatu, *Dosare ale războiului mondial (1939—1945)*, Iași, „Junimea“, 1978, p. 11-43.

67 A.M.A.E., Fond 71, Anglia, vol. 40, 1938—1939, Raport 18.255, 20 martie 1939, semnat Gafencu, p. 181-183.

68 D.B.F.P., Thiard Series, vol. IV, D. 457, nr. 58, R. Hoare către Halifax, 21 martie 1939, p. 421.

69 A.M.A.E., Fond România, 1939, vol. 503, p. 298.

70 V. F. Dobrinescu, *Contribuții la istoria raporturilor româno-poloneze, 1945—1947*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol“, Iași, tom. XIV, 1977, p. 414.

71 A.M.A.E., Fond 71, Anglia, Relații cu România, vol. 39, 1920—1937, p. 21

torile ; 2. siguranța că Italia nu se va împotrivi unei acțiuni anglo-franceze în răsărit ⁷².

Diplomația română, pe de altă parte, dorind să evite angajarea țărilor din sud-estul Europei în conflagrația mondială a venit, prin propunerea Gafencu ⁷³, cu un proiect privind crearea unui „bloc balcanic al neutrilor“ bazat pe respectarea integrității teritoriale și a suveranității naționale a tuturor participanților. În același timp, pe linia asigurării fruntariilor sale, România a întreprins acțiuni diplomatice ce aveau în vedere îmbunătățirea relațiilor cu statele vecine, prin încheierea unor pacte de neagresiune ⁷⁴. *Acțiunile diplomatice ale României din toamna anului 1939 aveau în vedere apărarea hotarelor și asigurarea, în viitor, a unei vieți naționale de sine stătătoare.*

Noua situație internațională era și un prilej pentru țara noastră de a-și reexamina poziția și de a se întreba dacă sistemul ei de alianțe și de garanții îi putea asigura o securitate suficientă. Pentru România se puneau trei alternative : 1. alăturarea la blocul anglo-franco-polon ; 2. trecerea de partea Germaniei ; 3. neutralitatea absolută, ceea ce implica renunțarea la garanțiile anglo-franceze. România a optat, pînă la urmă, pentru a treia alternativă, dar grelele și multiplele probleme pe care le-a pus evenimentele războiului n-au fost rezolvate în cadrul unei stricte neutralități. Evident, pentru Anglia și Franța garanția era îndreptată împotriva Germaniei. O agresiune nu părea deloc probabilă și odată săvîrșită aceasta ar fi așezat, automat, țara noastră în rîndul Aliaților. Situația internațională de atunci părea să justifice politica guvernului român.

Capitularea Franței, în mai 1940, a răsturnat calculele României, care se bazau înainte de toate pe tăria militară a acestei țări. Demisia, la 28 mai 1940, a lui Gr. Gafencu, reprezentantul politicii garanțiilor, a marcat o schimbare în politica externă a țării noastre.

În vara anului 1940, România se afla complet izolată fără posibilitatea de a primi un sprijin eficient din partea vreunei mari puteri europene. În astfel de împrejurări, complexe și contradictorii, determinate de răsturnarea raportului de forțe pe plan internațional, produsă în intervalul august 1939 — august 1940 România a fost dislocată din vechiul sistem de alianțe și împinsă în orbita celui de a' treilea Reich. Garanțiile erau date numai în cazul în care România se apăra, astfel că problema intrării în vigoare nici nu s-a mai pus din ziua cînd s-a acceptat ultimatumul din iunie 1940.

Noua situație a țării noastre, pe plan intern și extern, creată ca urmare a cesiunilor teritoriale produse sub imperiul dictatului și al forței și împingerii ei în orbita Germaniei naziste a ridicat noi dificultăți pentru România. Comunicatul guvernului român din 3 iulie 1940, prin

⁷² *Ibidem*, vol. 40, 1938—1939, Cuvorbire din 13 decembrie 1939, Gafencu, Hoare, f. 48-49.

⁷³ Arh. St. București, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 270, 1939,

⁷⁴ *Ibidem*, dosar 269, 1939, f. 42

care se repudia garanțiile, consacra o situație diplomatică care nu mai avea, în acel moment, nici un conținut real, denunțarea fiind mai mult un act de adeziune la Axă.

Stat mic ca întindere, aflat în interferența politicii Marilor Puteri, România a avut ca obiectiv central păstrarea integrității teritoriale, acțiune în jurul căreia s-a desfășurat întreaga sa diplomatie dintre anii 1919 și 1940.

Activitatea diplomatică a României dintre anii 1919 și 1940 a avut în vedere respectarea clauzelor Tratatelor de Pace semnate la sfârșitul primei conflagrații mondiale, acorduri care au ținut seama, într-o largă măsură, de dreptul de autodeterminare al popoarelor. La Liga Națiunilor, sau în raporturile externe pe care le-a promovat, România s-a remarcat printr-o atitudine constantă de respectare a principiilor dreptului internațional, de rezolvare, pe cale pașnică, a diferendelor dintre state.

Contribuția diplomatiei române la soluționarea unor importante chestiuni internaționale — dezarmarea, semnificația raporturilor economice internaționale, definirea agresorului și a agresiunii, îmbunătățirea activității Ligii Națiunilor, asigurarea egalității juridice a tuturor statelor lumii în fața legilor internaționale — a avut un caracter progresist, a cărei valoare nu poate fi contestată. Astfel, țara noastră a acordat o mare importanță acordurilor economice care trebuiau să se întemeieze pe respectarea personalității naționale a fiecărui popor, în ele trebuind să se reflecte suveranitatea, egalitatea, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc.

Una din constantele diplomatiei noastre a fost securitatea colectivă, concept ce decurge din caracterul indivizibil al păcii și se opunea concepției false și periculoase potrivit căreia garanția păcii rezidă în echilibrul de forțe înarmate.

Alianțele politico-diplomatice realizate sau preconizate cu ajutorul României erau concepute ca organizații deschise, ca verigi ale unui sistem general întemeiat pe eforturile convergente ale tuturor statelor interesate în menținerea păcii, eforturi care trebuiau să fie completate printr-o dezvoltare largă a raporturilor și a schimburilor bilaterale de bunuri materiale și spirituale între țări și popoare. Considerând pacea bunul cel mai de preț al unei țări, România a contribuit prin întreaga sa activitate la organizarea acesteia.

Politica sa externă s-a caracterizat printr-o *linie clară și hotărâtă*, elemente ce i-au adus aprecierea întregii lumi diplomatice europene. Acest lucru s-a datorat și faptului că diplomația noastră a beneficiat de serviciile unor mari oameni politici : I. I. C. Brătianu, I. Gh. Duca, D. I. Ghika, N. Titulescu, N. Petrescu-Comnen, Gr. Gafencu, care s-au ilustrat pentru apărarea intereselor naționale și au contribuit prin activitatea lor la îmbogățirea unor principii de drept internațional.

Nici în perioada anilor 1938—1940 diplomația noastră nu a renunțat la atuurile care îi aduseseră consacrarea internațională. Atunci însă Marile Puteri au ținut cont prea puțin de realismul, clarviziunea și încrederea în menținerea păcii promovate de micile state, între care și România.

Politica externă a României dintre anii 1919 și 1940 a constituit a parte integrantă a activității de afirmare, pe plan internațional, a țărilor mici și mijlocii, constantă a veacului al XX-lea.

Principiile suveranității și independenței naționale, ale egalității în drepturi, ale neamestecului în treburile interne, ale avantajului reciproc, din care România a făcut un postulat se dovedesc și astăzi singura bază temeinică pentru dezvoltarea colaborării între state. În condițiile actuale ele se amplifică și capătă corolare speciale și continuă să stea la baza raporturilor interstatuale.

R é s u m é

L'activité diplomatique de la Roumanie de 1919 à 1940 a eu pour objectif le respect des Traités de Paix signés après la première guerre mondiale.

Déjà au cours des travaux de la Conférence de la Paix de Paris, les représentants de la Roumanie ont formulé une série de principes qui seront la base de sa politique étrangère : l'égalité de tous les Etats grands ou petits, le respect de l'indépendance et de la souveraineté nationale, la non-immixtion dans les affaires intérieures.

La politique étrangère de la Roumanie a été déterminée par sa position géographique et a eu pour but essentiel le maintien et la consolidation de l'indépendance nationale, du statu-quo territorial, objectifs indissolublement liés à la réalisation d'un climat de paix et de collaboration internationale. L'activité de notre diplomatie a été dominée par l'intuition des grandes intérêts permanents du développement des relations internationales au XXe siècle. Les principes qui l'ont guidée occupent une place importante dans l'histoire de la diplomatie européenne et même actuellement ont une grande autorité.

Si on étudie l'activité diplomatique de la Roumanie de 1919 à 1940, on constate qu'elle a été basée sur une conception constante des relations entre les Etats. A différentes reprises, les représentants de la Roumanie ont demandé que soient éliminés les moyens de contrainte dans les relations internationales, tels que les forces armées, les pressions économiques et politiques. Ils sont constamment milité pour que les relations entre les Etats soient pacifiques et constructives. Selon leur conception, une paix durable, une paix qui favorisât le progrès était organiquement liée au respect de la souveraineté des Etats, au respect de l'indépendance nationale et de l'égalité des droits de tous les Etats, grand ou petits.

L'activité internationale de la Roumanie a été conforme au Pacte de la Société des Nations. Toutes les alliances auxquelles la Roumanie a participé ont été conclues dans le cadre et dans l'esprit de ce pacte.

A la solution d'importantes questions internationales, que le désarmement, les relations économiques internationales, la définition de l'agresseur et l'agres-

sions, l'amélioration de l'activité de la Société des Nations, l'égalité juridique de tous les Etats devant les lois internationales, à la solution de ces questions la contribution de la diplomatie roumaine a eu un caractère progressiste dont l'importance ne pourrait être contestée. Les alliances politiques et diplomatiques, réalisées ou préconisées par la Roumanie, ont été conçues comme les anneaux d'un système général, basé sur les efforts convergents de tous les Etats intéressés au maintien de la paix. Ces efforts devaient être complétés par un large développement des relations et des échanges bilatéraux des biens matériels et spirituels entre les Etats et les peuples.

La politique étrangère de la Roumanie s'est déroulée en une ligne droite et claire. C'est pourquoi elle a été appréciée par toute la diplomatie européenne. Ce résultat a été atteint parce qu'au service de notre diplomatie ont été de grands hommes d'Etat et de grands diplomates, tels que Jean J. C. Brătianu, Jean G. Duca, Demètre J. Ghika, Nicolas Titulesco, Nicolas Petresco-Commène, Grigore Gafencu, etc.

La politique étrangère de la Roumanie de 1919 à 1940 a fait partie de l'action constante dans le domaine international au cours du XXe siècle des Etats petits et moyens. Les principes de la souveraineté et de l'indépendance nationale, de l'égalité des droits, de la non-immixtion dans la politique intérieure et des avantages réciproques, principes que la Roumanie a considérés comme des dogmes, constituent aujourd'hui la seule base solide pour le développement de la collaboration entre les Etats. Dans les circonstances actuelles, lorsque le socialisme est devenu le système essentiel du monde contemporain, ces principes ont été amplifiés et continuent d'être à la base des relations internationales.